

Fábry Zoltán

(1897-1970.)

Őrhelyen. Fábry Zoltán Magyar Örökség-díja

Vannak helységnevek, melyek egyetlen esemény vagy egyetlen ember munkássága révén válnak jelképpé a nemzeti tudatban és igazodási ponttá a nemzet történelmében. Stósz, ez a Kassa melletti kis település Fábry Zoltán munkásságától nyert jelentős szerepet a magyarság, mindenek előtt a trianoni diktátum által elszakított felvidéki magyarság történetében. Stósz Fábry Zoltán szülőhelye, itt élte le élete szinte teljességét, innen, ebből a kis faluból emelkedett a felvidéki magyarság máig legnagyobb hatású szellemi-erkölcsi irányítójává, útmutatójává, itt épített magának őrhelyet a magyar nyelv, az emberi és a kisebbségi jogok védelmében. Tőle és innen hangzik fel a legtisztább zengéssel és a legnagyobb hatással a vox humana. Czine Mihály írja róla: „Hallgat, mikor mások kiabálnak, s mikor egész népcsoportot némaságra ítélnék: egymaga indít pert a vádlott igazáért.” *A vádlott megszólal* című esszélevélre utal itt Czine Mihály. Fábry Zoltán életművének megrendítő, alighanem legdrámaibb írására, mely 1946-ban keletkezett a magyarság védelmében. Sorsa van ennek a levélnek is. Fábry az akkori Csehszlovákiában szétküldte számos cseh és szlovák értelmiséginek. Választ senki-

től sem kapott. A levél nyomtatásban sem jelenhetett meg 1968-ig. Az őrhely azonban mindvégig – Fábry 1970-ben bekövetkezett haláláig – állt, és az író, a kritikusként állhatatosan tette a dolgát, támogatta, készítette az élő felvidéki magyar nyelv ápolását és az irodalom szinte minden mozdulását, életben tartva vagy életre segítve mindazt, ami a felvidéki magyarság szellemi emelkedését és megmaradását jelenthette. Lehet, hogy a stósz házat remetelaknak tekinthetjük, de magát az író semmi esetre sem tarthatjuk remetének. Magánya, félrevonulása semmiképpen sem tekinthető a felvidéki magyar közéletből való kivonulásnak. Életműve, a publicisztika, a kritika a közéletben való mindennapos jelenlét műfaja. Hangja is mindig a jelenidő mélyéről tör fel, az emberség és a magyarság jövője érdekében.

Ha egy mai egyetemista megkérdezné, honnan indult és ki is volt valójában Fábry Zoltán, azt válaszolnám röviden, hogy a politikai baloldarról indult és a felvidéki magyarságnak saját maga építette őrhelyén állt meg. Aki ma a közéletben balra tekint, annak számára ez szinte hihetetlen: hogyan jöhet onnan a vox humana, emberség és magyarság hirdetése, szellem és humánus? Onnan nem, de a történelmi baloldal felől érkezetne, mint ahogy korábban olykor, egy-egy felülemelkedni képes személyiség által érkezett is. Azután mondanám, hogy Fábry Zoltán a szellem antifasiszta harcosa volt, de olyan antifasiszta, aki az is maradt akkor is, amikor azt a jelenséget már nem fasizmusnak, nem náciizmusnak hívták, hanem szocialista humanizmusnak vagy kommunizmusnak. És élete logikájából, szelleméből következik az is, hogy lenne ő ma is antifasiszta, amikor ugyanazokat a jelenségeket, embertelenségeket már nem tudjuk ilyen egyszerűen megnevezni, már csak az Európai Unió és illetan okán sem. Szólna ma is az a hang a stósz magányból, hogy a Kárpát-medence mégiscsak létezik, és élnek abban a medencében még ma is szép számmal magyarok, akik magyarul beszélnek és mindenféle szlovák nyelvtörvény ellenére megmaradnak magyar anyanyelvüknél.

Milyen úton jutott el Fábry Zoltán az őrszerephez és annak beteljesítéséhez? Azon az úton, amit nem a baloldal vagy jobboldal ideológusai, hanem Ady Endre jelölt ki számára az *Őrzők, vigyázzatok a strázsán!* erkölcsi parancsával. Ezért emlegette oly gyakran élete jelmondataként az Ady-sorokat: „Ember az embertelenségben, Magyar az űzött magyarságban”. Ez volt és ez maradt a magyarság alaphelyzete, és benne van ebben a program is a magyar értelmiség számára, ha van erkölcsi tartása a vállaláshoz. Megkockáztatom: kormányprogramként is elfogadnám.

Bíró Zoltán